
Ukradené dětství

Lisa Brönnimann, Ulrike Renk

ZÁŘÍ 1970

Je mi pět let, jmenuji se Lisa a mluvím německy a francouzsky. Žiji s „matkou“, „otcem“ a „sourozenci“ na vinařském statku v Romandii, frankofonní části Švýcarska. Na dřívější dobu si nevzpomínám, ale vím, že i když se ke mně „rodiče“ chovají jako k vlastní, nejsem jejich.

„Tak co, ty šilhavý trpasličku, nechtěla bys nášup?“ ptá se mě vinařka láskyplně. „Na svůj věk jsi moc mrňavá a hubená. Potřebuješ vyrůst a zesílit.“

„Proč?“ ptám se zvědavě.

„Abys pozděje mohla pracovat jako starší holky, třeba Annabelle.“

Krátce o tom popřemýšlím. Zrovna jsme dojedli přesnídávku. Mám za úkol prostírat stůl. To samé odpoledne, když je čas svačiny. Jsme zase na vinohradu. Buclaté a hladounké kuličky hroznů se na sluníčku třpytí. Listy révy svítí žlutě, červeně a oranžově. Je tady krásně, jsem z toho jako u vytržení. Dívám se dolů na jezero, ve kterém se zrcadlí hory.

„Co je na druhé straně hor?“ ptám se. „A jak se tam dá dostat? Co se stane s hrozny, když je sesbírám? A jak to, že se listy zbarvují, a nezůstávají zelené?“

Moc se vyptávám a na většinu otázek dostávám pravdivou odpověď.

Můj úkol spočívá v tom, sbírat ze země popadané hrozny a dávat je do koše. Vlastně do takového dřevěného vědra, co nosím na zádech. Když ho naplním, odnesu jej k velkým kádím a tam vysypu. Potom sbírám dál.

Na vinici jsme všichni: vinař, jeho žena, jejich tři vlastní děti, několik gastarbajtrů jako viniční čeládka a nás pět děcek na práci. Já jsem ze všech nejmladší, takže dostávám lehčí úkoly a nijak se nenadřu.

Krátce po třetí odpoledne mě vinařka volá a musím honem prostít stůl.

K jídlu máme špek, chleba a ovoce, k pití děcka sirup a dospělí kafe nebo čaj. Takhle se posilníme a všichni se vracíme na vinohrad.

Slunce pomalu zapadá za pohoří, celé okolí se rozzáří ještě silněji, barvy se zdají výraznější. Hospodyně si od nás děti bere koše a chvíli si smíme hrát na honěnou mezi kmeny révy. Cítím se tu jako v ráji. Ale za okamžik se zešeří a všichni jdeme zpátky do obytného domu, který stojí nahoře na stráni. Vítají nás osvětlené bílé zdi účelně zařízeného třípodlažního stavení. Jsou v něm rozhlasový a černobílý televizní přijímač a pro nás děti karty, skládačka a kostky. Na dvoře můžeme hrát boccii, fotbal nebo skákat přes švihadlo. Od pondělka do soboty chodíme sklízet víno, v neděli musíme do kostela. Na vinici mám dostatek pohybu, můžu běhat a skákat. To mi vyhovuje, protože dřepět na fleku mě nebaví.

Je neděle a Annabelle mi jako každý den češe zlatohnědé vlasy a splétá je do copu. „Drž!“ napomíná mě. „Nemel se,“ směje se a pevně mě chytí, abych se nevrátila.

„Vystrkuji dolní ret. „Teď sebou ještě můžu házet, ale za chvíli už ne.“

Všichni jdeme společně dolů do vesnice do kostela. Bohoslužeb se děším. Ne kvůli kázání nebo zpěvu, ale protože musím sedět mezi Marií a Joëlle bez hnutí, nanejvýš trochu kývat nohama. Přitom bych radši tancovala a zpívala.

„Bud' zticha! Rušíš kněze!“ kárá mě Maria nejednou.

Konečně nám farář žehná a já úlevou vyskakují z lavice. Venku je nádherně, děláme si piknik u jezera.

Dospělí popíjejí víno, my děti hroznovou šťávu. Ta mi vůbec nechutná. Je moc kyselá a zároveň nahořklá. Aspoň máme voňavý čerstvý chleba, slaninu a klobásy, sladké máslo a marmeládu.

Jeden z mužů vytahuje koule na boccii a začínají hrát. Joëlle mě odvádí ke břehu jezera, zouváme se, svlékáme si punčochy a čvachtáme se v průzračné studené vodě. Dospělí si vyprávějí vtípy a řehtají se. Já většinou nerozumuji, ale stejně se směji, poněvadž se cítím dobře, v bezpečí.

Později někdo zanotuje a všichni se přidávají. Pějí veselí i smutné písně. Já se choulím Marii do klína a ona mi smotává copy do věnce.

„Jé, to je paráda,“ říkám si, když večer uléhám do postele a v duchu si promítám, co jsme dělali přes den. „Takové krásné časy. Že mám ale štěstí!“

Proč si to myslím? Když se tady cítím dobře, tak jsem předtím nemohla být šťastná. Ale co vlastně bylo předtím? Už ani nevím. Ať se snažím, jak chci, nemůžu si vzpomenout. Zdá se mi, jako bych tady žila celou věčnost, ale to je samozřejmě hloupost, já vím. Zato teď už tady zůstanu napořád a budu členkou rodiny. Aspoň s tím počítám. Tím pádem můžu usínat spokojeně.

V pondělí se začíná brzo ráno, práce volá. Mně to nevádí, jsem ráda, že mám svou úlohu a místo v kolektivu.

Po večeri se dospělí koukají na zprávy v televizi, tak nesmíme dělat kravál. Umýváme nádobí a uklízíme. Až to doděláme, smíme si podle libosti hrát na dvoře. Jestli nám to nepřekazí počasí. Za deště sedáváme společně u stolu, hráváme stolní hry nebo v kostky. Dost se u toho nasmějeme.

Pěťadvacátého září je zataženo. Pořád pokukuji po obloze. Mraky visí těsně nad vrcholky hor. Doufám, že se nerozprší.

„Lízinko!“ volá na mě znenadání hospodář.

Copak mi chce? Hopsám k němu a ukazuji mu nůši, už zase z poloviny zaplněnou.

S úsměvem si ji ode mě bere. „Už ji nepotřebuješ,“ povídá. „Odvedou si tě pryč. Pojď, moje paní má pro tebe na rozloučenou překvapení.“

Překvapení? Co to může být? Z těch vět vnímám jen tohle slůvko, které nadchne snad všechny děti. Zmínku o loučení neberu na vědomí.

Poskakuji před ním po cestě k domu na stráni. Na dvoře stojí vlnařovo auto. Má někam namířeno? honí se mi hlavou. Vtom mi zrak sjede na kufřík vedle vozu. Ten je přece můj. Zůstávám stát jako oparěná. K čemu potřebuje můj kufr? Ale ať si ho klidně nechá, říkám si. Najednou vidím i statkářku. V ruce drží panenku. Nádhernou, s plavými vlasy. To má být to překvápko? Ta panenka je fakt pro mě? Nemůžu od ní odtrhnout oči. Vlastní panenku jsem ještě nikdy neměla. Krůček po krůčku se přibližuji k paní domu a ani si nevšímnu ženy stojící po jejím boku.

„Nazdar, Liso,“ oslovuje mě neznámá a vykročí mi vstříc. Tím mi zatarasí cestu k vlnaře. „Já jsem Rosmarie a doprovodím tě do Meienriedu. Už tě tam toužebně očekávají pěstouni.“

Co to říká? Pěstouni? A co panenka? Je teď moje? Na nic jiného nedokážu myslet. Jenomže mi ji statkářka nedává. Že by byla pro někoho jiného?

Vinař nakládá můj kufřík do auta.

„Musíš jet se mnou,“ slyším Rosmariin hlas. Poprvé se na ni podívám. V plášti a s kabelkou vypadá elegantně, ale rysy tváře má navzdory úsměvu tvrdé. Protože se usmívá jenom pokrivením úst, nikoli očima.

Pomaloučku mi dochází, že odjíždím. Že mám ze statku odejít, jelikož na mě kdesi někdo čeká. Ale vždyť jsem doma tady!

Celá popletená se dívám na statkáře.

„Tak si nastup!“ popohání mě. Zní to skoro mrzutě. Jak se zdá, poprvé se na mě zlobí. „Pospěš si. Nemám času nazbyt.“

„Rozluč se,“ pobízí mě Rosmarie a dodává: „A koukej nasednout.“

Svírá se mi žaludek, jako kdybych snědla moc hořkých a nezralých hroznů. Náhle mám pocit, že to je loučení nadlouho. Možná dokonce navždycky. *Nenastupuj*, našeptává mi vnitřní hlas.

„Jak dlouho tam ještě budeš okounět?“ okřikuje mě domácí, teď už vztekle. „Dělej!“

„Ne!“ křiknu a chytám se vinaře za nohu. „Ne, prosím vás! Já nechci pryč. Zůstanu tady. Je to přece můj domov a vy jste moje rodina.“

„Musíš odjet!“

„Proč mě vyháníte?“

„Proč? Proč? Nevypytávej se pořád. Prostě to tak je.“ Setřásá mě a strká mě dovnitř. „Vlez tam konečně.“

Vzápětí sedím bezmocně v autě. Také Rosmarie rychle nasedá. Vůbec to nemůžu pochopit. Slzy se mi derou do očí. Sjíždíme z kopce do vsi a já se zoufale ohlížím. Paní domácí stojí jako přikovaná. Nezmohla se ani na slůvko a nepomohla mi. Proč? Nerozumím tomu, jenom cítím rostoucí beznaděj.

„Proč?“ ptám se stále dokola, když se blížíme k nádraží.

„Moje milá Lízinko,“ promlouvá ke mně vinař, nyní opět vlídným tónem. „Odtedka budeš mít maminku a tatínka. Budou na tebe mít víc času než my. Ale v zimě tě budeme moct navštěvovat, to ti slibuju.“ Nato mi podává panenku, kterou jeho manželka těsně před odjezdem položila na sedadlo spolujezdce, a líbá mě na tváře. Má drsnou pleť a fousy mě šimrají. Všechno to vnímám jako přes závoj mlhy. Rosmarie mě bere za ruku; mačká mi ji, až to bolí. Druhou rukou popadá můj kufřík, pokyne statkáři a táhne mě do vlakového kupé.

„Já nechci žádnou jinou maminku a tatínka!“ volám zoufale. „Můj táta jsi přece ty!“

Vinař jen vrtí hlavou, obrací se a odchází. Vlak se zvolna dává do pohybu a já vyčerpaně usedám na sedadlo. Tisknu k sobě panenku. Je překrásná, má modré oči a blond vlásky. Můj první dárek v životě. Snad mi přinese útěchu. Po tvářích mi stékají slzy.

Připadám si úplně opuštěná.

Ani jsem neměla čas se rozloučit s ostatními. Až se večer zvesela vrátí na statek, zkrátka tam už nebudu. Bude se jim po mně stýskat? ptám se sama sebe. A to jsem si myslela, že mě domácí mají rádi, když se ke mně vždycky chovali tak laskavě. Teď je mi jasné, že lásku pouze předstírali. Všechno to bylo jenom divadlo. Komu se ještě dá důvěřovat? Nač se můžu spolehnout, když se mi intuice zatím ani jednou neosvědčila?

Rosmarie sedí proti mně a prohlíží si mě. Nemíním se s ní bavit. Unesla mě, odváží mě z domova. Nenávidím ji.

Jako by mi četla myšlenky. Z kabelky vytahuje rohlík plněný čokoládou a podává mi ho.

„Nemáš chuť?“ ptá se mě.

„Ne!“ vrtím hlavou trucovitě. Jen ať vidí, že se s ní nebudu jen tak kamarádit. Třeba si pomyslí, že mě adoptivní rodiče přece jen nebudou chtít, a odveze mě zpátky. Tahle myšlenka ve mně nakrátko povzbuzuje naději, ale Rosmarie ji ihned zahání jízlivým úšklebkem.

„Když nechceš, tak nechtěj. Aspoň nebyde,“ utrousí a s chutí se do rohlíku pouští sama.

Ach, jak ráda bych se do té čokolády zakousla! Já ji totiž miluju! Jenže je pozdě. Sbíhají se mi sliny, ale umíněně je polykám. Rosmarie nesmí poznat, jak moc mě tím mučí. Koukám z okna, celou cestu se na ni už nepodívám. Nesnáším ji. Je zlá, vyrvala mě z mého ráje.

Na jedné stanici vystupujeme a pokračujeme poštovním vozem. Ten zastavuje v Safnernu v kantonu Bern. Odtud musíme do Meienriedu pěšky – dobrých čtyřicet minut.

* * *

Rosmarie mi pevně svírá ruku a vleče mě po ulici.
„Tak dělej!“ popohání mě neustále, abych přidala do kroku.

Nohy mám jako z olova a kručí mi v žaludku. Netuším, kam jdeme a jakou mám před sebou budoucnost. Sem tam zaškobrtnu.

„Dávej pozor, ať se neumažeš, ty huso hloupá,“ oboří se na mě Rosmarie.

Úzkost ve mně roste, srdce mi buší. Pevně k sobě tisknu panenku. Celou cestu přemýšlím, jak jí budu říkat. Gabi, jmenuje se Gabi. Je to moje jediné spojení s vinařským statkem v Glandu a teď i má největší útěcha.

Stoupáme k nějaké selské usedlosti. Dvůr je zaneřádný, zdi domu šedivé a vlhké. Nedá se to srovnat s krásným obíleným obytným domem v Glandu, kde jsem žila doteď. Krčím nos, smrdí to tu kravským hnojem, slepičím trusem a ještě něčím horším. Zdály slyším šumět řeku. To ještě nevím, že se jmenuje Aara.

Na dvoře stojí sedlák se selkou a už nás očekávají. Trmácíme se k nim.

„No to je dost!“ vítá nás statkář netrpělivě. Je tlustý, neupravený a hrozně zapáchá. Tváře má neoholené, poseté šedivým strništěm. „Už bylo načase. Hoď sebou, děvče, musím do maštale,“ vysype ze sebe a potřásá mi rukou. „Vítej u nás. Můžeš nám říkat mami a tati.“ Bere mi kufřík, odnáší ho do domu a mizí ve chlévě.

Jeho žena mě zdraví kývnutím. Vlasy má šedivé, obličej samou vrásku. Jak je asi stará? Zdá se mi, že hodně. Letitý je i dvůr. Barák je malý a vybydlený. Venkovními dveřmi se vchází rovnou do kuchyně. Jdu za hospodyní a zvědavě se rozhlížím. V koutě stojí rohová lavice a před ní stůl. S kuchyní sousedí světnice. Na dřevěné podlaze se rozprostírá prošlapaný koberec, kolem kulatého stolu se rozkládá sešlá biedermeierovská sedací souprava. Z kachlových kamen v rohu sálá příjemné teplo. U stěny stojí tmavá kredenc, po obou stranách visí portréty – rodinní příbuzní, vysvětluje paní domu stručně. Doprava i doleva odtud se jde do ložnic. Selka odhrnuje závěs, který nahrazuje dveře.

„Tudle je tvůj pokoj,“ upozorňuje mě.

Nahlížím dovnitř. Dvě postele. Koukám na ně udiveně.

„Spí tady eště kluk,“ odpovídá na nevyřčenou otázku. „Pracuje u nás.“

Pokojík je tísnivě malý a temný. Jenom jedno malé okno, a ještě s výhledem na dvůr.

„Chce se mi kakat,“ šeptám. „Kde máte koupelnu?“

Dává se do smíchu. „Koupelnu? Seš náká zpanštlá. Tamhle máš lavor a džbán,“ ukazuje na malou komodu. „Záchod je na dvoře. Pod.“

Ukazuje mi kadibudku. Je v ní prkno s dírou uprostřed. Zadek se mi k němu lepí. Odporně to tam páchne. Roli toaletního papíru hledám marně. Místo něj se v koutě válí kupka natrhaných starých novin. Jimi se mám utírat? Kdybych si oči vykoukala, nic jiného stejně nenajdu, a tak si беру útržek novin.

Co když budu mít potřebu v noci? honí se mi hlavou. To budu muset jít sem, na dvůr? Do tmy? To je hrůza!

Selka čeká přede dveřmi. „Budeš tam dlouho?“ volá nedočkavě. „Hejbní kostrou, ukážu ti zbytek.“

Přes humno se jde do prvního patra domu. Skladují se tam seno a sláma. Voní létem, svěžestí minulých dnů, sluncem a loukou. Nejradši bych se rozvalovala na seně, ale statkářka mě táhne dál, vedle do chléva.

Stojí tam šest dojnic a kolem deseti slepic.

Vracíme se do domu. Zaraženě se rozhlížím. Kde jsou hry? Míč nebo aspoň švihadlo? Nic z toho nevidím.

Po každém statkářčině skoupém vysvětlení Rosmarie přikyvuje.

„Lisa to tady bude mít dobré. Ale, Liso, budeš se muset přizpůsobit,“ obrací se na mě a tváří se přísně.

Mám se přizpůsobit? Jak to myslí? Jsem tak trochu ráda, že Rosmarie zůstává na večeři. Koneckonců ji znám o pár hodin déle než ostatní.

Pomáhám prostírat stůl, pak si k němu sedáme, přichází i sedlák a poprvé vidím toho kluka na práci, se kterým budu obývat pokojík. Je o pár let starší než já, hubeňour, v obličejí kost a kůže. Na levé paži má červené škrábane.

Plazil se snad křovím, aby si natrhal nějaké bobule? napadá mě.

Jenom krátce po mně hází okem a hned sklopí zrak. Za celý večer nevydá ani hlásku.

Zato mně jede pusa ostošest. „V Glandu jsme měli televizi. Po večeři jsme vždycky koukali na zprávy. Máte ji taky? Jsou tady vinice? Ty se mi líbí. Bydlela jsem u jezera. Byla to nádhera,“ chrlím ze sebe.

„Liso,“ osopí se na mě Rosmarie vztekle. „Zmlkni! To je neslušné.“

„Proč?“ dívím se.

„Když mluví dospělí, děti mají být zticha.“

Ale vždyť nikdo jiný nemluvil. A tak klidně pokračuji. „Na vinařském statku se mnou žily Annabelle, Marie a Joëlle,“ vyprávím. „Pořád jsme hrály bezva hry. A na dvoře jsme směly skákat přes švihadlo...“

„Dej už konečně pokoj!“ okřikuje mě sedlák, který mi teď dělá tátu.
„Děcka u stolu držej papulu!“

To, že směji mluvit jenom dospělí, je pro mě novina. Proč to tak je? Už jsem z nich zase celá nesvá. Mrknu po tom klukovi, co tam je taky na práci, ale nestojím mu za pohled. Cpe se jako bumbříček.

„Já už musím jít,“ vstává Rosmarie a podává domácím ruku. Pohladí mě po hlavě, ale není to něžné gesto. Ucukávám. „Na shledanou.“

Odchází do šera, dolů po příjezdové cestě a za roh. Nejradši bych se rozběhla a odešla s ní. Chce se mi zpátky do Glandu. Tam bychom právě sklízely ze stolu...

„Poď, děvče,“ promluvila na mě statkářka, „pomož mi vodnýt a umejt nádobí. Můžeš ho utírat. Tamhle si vem utěrku.“

Zhluboka se nadechuji a vydechuji, potom se otáčím a přikyvuji. Sklízet ze stolu a uklízet umím a utírat nádobí taky. Znam to důvěrně, i když tady je všechno úplně jiné, než jsem zvyklá.

Kluk sedí u stolu, teď už prázdného, sahá po kožené aktovce a vytahuje z ní sešity a knížky.

„Dělá domácí úkoly do školy,“ poznamenává selka a vede mě do kuchyně. Stojí v ní kamna na uhlí, ale se třemi elektrickými plotnami.

„Pěkně to tu vyhřejou,“ chlubí se. „Furt se musí přikládat dříví.“

Přikyvuji, i když pořádně nevím, co po mně vlastně chce. Strká mi utěrku do ruky a začíná umývat nádobí.

„Jak se jmenuje?“ ptám se.

„Adrian.“

„A kolik mu je?“

„Myslím, že třináct.“

„Jak dlouho tady už je?“

„Přestaň se vyptávat,“ utrhuje se na mě. „Radši pracuj. Snaž se bejt pilná.“ Zaraženě přikyvuji. „Jsou tady ještě další děti?“ zajímám se přesto.
„A s čím si tu můžu hrát a s kým?“

„Nejseš tady na hraní.“